

цінний результат своїх зусиль. Зовні мотивовані школярі, як правило, більш нетерплячі, хочуть швидше закінчити роботу, вони менш здатні навчатися по порівняно зі своїми однолітками, які прагнуть до реалізації свого особистісного потенціалу в навчанні, більш допитливіші і компетентніші. Учні з внутрішньою мотивацією отримують задоволення від самого процесу навчання або виконання вимог і більш спокійно ставляться до того, як їх результати сприймуть і оцінять оточуючі [5].

Висновки. Висока самооцінка забезпечує дитині самоповагу і добре ставлення до себе, а високий рівень домагань, орієнтація на успіх, очікування позитивних подій допомагають йому досягти поставлених цілей. Низький або нереалістично підвищений рівень домагань, уникнення невдач, песимістичний погляд на світ і нестійка самооцінка в значній мірі ускладнюють досягнення успіхів у навчанні, ведуть до помилок і провалів.

Література

1. Адаптація дітей у 1, 5, 10 класах. / Упоряд. Т. Червона. – Київ: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
2. Драгунова Т. В. Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков. / Т. В. Драгунова. – Москва: Просвещение, 1967. – 360 с.
3. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 392 с.
4. Овчарова Р. В. Практическая психология в начальной школе. / Р. В. Овчарова. – Москва: ТЦ Сфера, 2001. – 240 с.
5. Олейниченко С. Н. Адаптация первоклассников к школе. / С. Н. Олейниченко. – Режим доступа : nsportal.ru/

УДК 373.3.091.313:394.4

О. Богачук,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O. Bogachuk,

Vinnitsa Mikhail Kotsyubinsky
State Pedagogical University

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ ГРИ У ФОРМУВАННІ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

METHODS OF USING THE FOLK PLAY IN THE FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF THE NATIONAL CULTURE OF YOUNGER SCHOOLERS

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі - розвитку основ національної культури молодших школярів як передумови громадянського становлення особистості, її гуманістичної спрямованості, шанобливого ставлення до традиційної культури нашого народу. Окреслено роль народної гри як засібу національного виховання, яке передбачає надання широких можливостей для пізнання української історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування національної гідності, активне входження кожної особистості в соціальне життя.

Abstract. The article is devoted to an urgent problem - the development of the foundations of the national culture of primary schoolchildren as a prerequisite for the civil formation of an individual, its humanistic orientation, and respectful attitude to the traditional culture of our people. The role of the folk game as a means of national education is determined, which provides for the provision of ample opportunities for learning Ukrainian history, traditions, customs, language, culture, the formation of national dignity, the active entry of each individual into social life.

Ключові слова: національне виховання, національна культура, народна гра, народні традиції та звичаї, методика використання народної гри.

Keywords: national education, national culture, folk game, folk traditions and customs, methods of using folk games.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Національне виховання є найважливішим напрямком всього освітнього процесу сучасної школи. В народній освіті національне виховання, зокрема виховання національної культури реалізується з врахуванням пізнавальних можливостей та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку. Пояснюється це особливостями психології дітей, в яких є здатність охоче пізнавати навколишній світ, сприймати норми поведінки, здобувати нові знання, виробляти світобачення. Тому основи національної культури значною мірою закладаються в цей період життя та навчання. Саме в цей період дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами, за допомогою дорослого, через власну індивідуальну діяльність відкриває себе.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема, пов'язана з формуванням національної культури та виховання, все більше привертає до себе увагу представників різних наук. У національно культурних традиціях вбачали загальнолюдські цінності, розглядаючи національні здобутки українського народу як складову золотого фонду вселюдської культури Б. Грінченко, М. Костомаров, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, Т. Шевченко та інші прогресивні представники українського народу. Г. Ващенко, О. Духнович, В. Сухомлинський, К. Ушинський підкреслювали, що педагогічний вплив національно культурних традицій на формування особистості дитини неперевершений. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки окремі аспекти виховання учнів загальноосвітніх шкіл на національних культурних традиціях українського народу розглядалися у дослідженнях А. Бойко, Р. Дзвінки, О. Дубасенюк, П. Ігнатенко, В. Кузя, Ю. Руденко, М. Стельмаховича, В. Струманського, В. Попружного, Г. Шевченко.

Вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології допомагає ігрова діяльність, яка формує художньо-естетичний смак, розкриває духовний і творчий потенціал дитини, є ефективним засобом педагогічного впливу на розвиток особистості молодшого школяра. Водночас вона є специфічним видом дитячої активності. У відвертому ставленні до художнього образу, втіленні його в різних формах ігрової діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, певні знання та вміння, здобуті в умовах спеціально організованого навчання.

Тому **метою статті** є з'ясування важливості використання ігрової діяльності в школі I ступеня та окреслення методики застосування народної гри в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Народна гра для дитини - саме життя. Вона розвиває увагу, спостережливість, творчість, вміння володіти собою, стимулює розвиток рухових якостей, формує рухові дії. За допомогою народних ігор діти опановують перші елементи грамоти, вивчають напам'ять вірші, скоромовки, лічилки. Граючись у народні ігри, діти ознайомлюються з традиціями свого народу, звичаями та обрядами, віруваннями, культурою і все це є запорукою виховання національної самосвідомості.

Н. Кудикіна тлумачить педагогічне керівництво грою як “методичний супровід”, що має бінарний характер: сприяє розгортанню активної й самостійної діяльності учнів; забезпечує добір педагогічних методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється динамічна мобілізація всіх структурних компонентів ігрової діяльності на досягнення позитивного результату [7, с. 20]. Учитель школи I ступеня повинен не лише якісно забезпечувати викладання шкільних дисциплін відповідно до навчального плану, але й уміти створювати виховне середовище, у якому гартується особистісний розвиток учнів завдяки поетапному включенню їх у різноманітні види діяльності, у тому числі в ігрову. Педагог початкової школи не має права нехтувати грою, вважаючи її марнотратством сил і часу. Натомість він повинен бути готовим реалізувати найважливіші функції ігрової діяльності [4, с. 110].

Програмами для загальноосвітніх шкіл також передбачене вивчення школярами 1–4 класів народних ігор, малих фольклорних форм, що їх супроводжують, у курсах мови, математики, читання, інтегрованого курсу «Я і Україна» тощо. І це не випадково. Адже відомим для всіх педагогів і дитячих психологів є той факт, що гра – природний супутник життя дитини, джерело радісних емоцій зі значною виховною силою [1, с. 204]. Народні рухливі ігри є традиційним засобом педагогіки.

Вони є невід'ємною частиною інтернаціонального, художнього й фізичного виховання молодших школярів. Радість руху сполучається з духовним збагаченням дітей. У них формується стійке, зацікавлене, поважне ставлення до культури рідної країни, створюється емоційно-позитивна основа для розвитку національних почуттів, любові й відданості Батьківщині.

Для забезпечення сприймання навчальної інформації доцільним є застосування *пояснювально-ілюстративних методів*, які дозволяють за короткий час дати школярам у концентрованому вигляді значний обсяг матеріалу. У цій групі методів провідне місце відведене *словесним методам*, як-от: розповіді, бесіди, пояснення, обговорення, коментування, дискусії тощо.

Вибудовуючи методику використання народної гри у формуванні основ національної культури молодших школярів вважаємо, що накопичення знань про народну гру та особливості її застосування є домінантною, але не кінцевою метою. Значно важливіше забезпечити “привласнення” цих знань, зробити їх особистісно значущими для учня.

Розвитку інтересу до народних ігор сприяє також *створення ситуацій успіху*. В. Дряпіка зауважує, що ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком навчання, фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. Ситуація успіху досягається тоді, коли сам учень визначає цей результат як успіх. Дослідник переконує, що заняття повинно давати позитивний емоційний заряд: розкривати перед ним нові перспективи, підвищувати його впевненість у власних силах, у можливості подолання труднощів [2, с. 7].

На заняттях діти укладали книжки-ілюстрації для учнів початкової школи за мотивами української народної гри, упорядковували фонотеку українських народних пісень, які супроводжували інсценізації та театралізації народних дитячих ігор; візуалізували фрагменти української народної гри (на вибір), використовуючи одну із художніх технік; виготовляли ляльки, які є головними персонажами народних ігор; створювали абетку за мотивами ігрового музичного дитячого фольклору; розробляли оригінальні сценарії свят з елементами календарної обрядовості тощо. Велика роль відводилася створенню пантомімічних етюдів за сюжетом народної гри, пластичному інтонуванню її настроїв.

Ігрова ситуація захоплює й виховує дитину, а діалоги, що зустрічаються в деяких іграх та безпосередньо характеризують персонажів й їхні дії, необхідно вміло підкреслити в образі, що вимагає від дітей активної розумової діяльності. В іграх, що не мають сюжету й побудовані лише на певних ігрових завданнях, також багато пізнавального матеріалу, що сприяє розширенню сенсорної сфери дитини, розвитку її мислення й самостійності дій [6, с. 85].

Основною умовою успішного впровадження народних ігор у життя молодших школярів завжди було й залишається глибоке знання й вільне володіння вчителем значним ігровим репертуаром, а також методикою педагогічного керівництва. Учитель творчо використовуючи гру як емоційно-образний засіб впливу на дітей, пробуджує у них інтерес, уяву, домагаючись активного виконання ігрових дій [6, с. 33].

Так, на уроках мови і читання дітям пропонують пісню-гру «Чижику, чижику...» (Чижику, чижику, пташечко маленька, / Чи ти бачив, чи ти чув, як у полі сіють мак?). Діти рухами показують, як сіють мак, як він росте, цвіте, приспівуючи (Ось так-так, ось так-так, так у полі сіють мак). На уроці мови за допомогою пісні-гри можна визначати звертання, а також питальні речення. На уроках читання деякі народні ігри діти інсценізують під супровід музики: спеціально дібрані мелодії супроводжують, наприклад, вивчення віршів П. Тичини «Хор лісових дзвіночків», «Гаї шумлять» — діти дзеленькають у дзвоники, передають голосом шепіт трав, шум гаїв тощо. Висока мелодійність віршів дає можливість застосувати ігровий підхід і провести паралель між їх милозвучністю та музикою. На заняттях із методики викладання початкового курсу математики школярів знайомлять дидактичними іграми. Так, на уроках математики в першому класі успішно використовують музичні ігри з «Весняночки» Василя Верховинця («Я коза-дереза», «Іваночку, покинь схованочку», «Ой де ж ти була?», «Павук сірий» тощо). Такі ігри використовують для вправлення у лічбі від 1 до 10, що сприяє міцнішому засвоєнню матеріалу. Пісня-гра дає змогу активізувати інертних дітей і забезпечити емоційно-позитивне тло уроку [5].

Чільне місце відведено народним дидактичним іграм, в яких перед дитиною вимальовується ланцюг різноманітних трудових дій, пов'язаних з домашнім господарством: рубання дров, носіння води, розпалювання печі, приготування каші. Народна система виховання змалечку спрямовувала дитину до працелюбності. Обрядові та звичаєві ігри передають характерні події з життя українського народу: початок жнив, косовицю, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки, що в свою чергу спонукає дитину до активної дії, будить позитивні емоції, сприяє фізичному розвитку дитини, розвиває мову та інтелект, формує моральні цінності, привчає до охайності й дисципліни [3].

Сюжетні ігри проходять з великим емоційним піднесенням тоді, коли ведучому (коту, лисиці, вівці, вовку) одягають відповідні атрибути, які допомагають дітям увійти в роль. Під час проведення народних ігор учитель та учні мають промовляти слова виразно, чітко, виділяючи ритмічний малюнок, але не перебільшуючи його в жодному разі не переходячи на промовляння по складах самого початку гри взяти потрібний темп і не промовляти текст надто повільно: дітям це не полегшить завдання засвоєння, навпаки, підскоки, підстрибування на двох ногах у дітей в повільному темпі не виходять. Попередньо заучувати текст з дітьми не варто, вони поступово його запам'ятають у процесі гри: спочатку гравці вимовлятимуть окремі слова, а з часом засвоять весь текст. Потрібно стежити, щоб діти не говорили голосно. Пізніше, коли вони засвоять рухи, слід звернути увагу на правильну, чисту вимову тексту. У жодному разі не можна допускати крику тоді, коли зростає емоційна напруга.

У ході ігор розвивається мова дітей, збагачується їхній словник, закріплюється вміння грамотно, правильно будувати речення, адже більшість ігор супроводжується піснями, віршами. Промовляння лічилок, які передують чи не кожній народній грі, тай самі ігри сприяють розвитку та формуванню елементарних математичних уявлень та вмінь: у дітей розвивається логічне мислення, кмітливість; вони вправляються в порядковій лічбі; закріплюють назви числівників; у них формуються елементарні часові орієнтири (діти усвідомлюють послідовність ігрових дій: спочатку; потім після того як; перед тим як; усі одночасно). До того ж, як відомо з психологічних досліджень, саме завдяки ігровій діяльності дитина практично вивчає простір і предметний світ.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Таким чином, народні ігри відіграють винятково важливу роль у навчанні й вихованні дітей. Це дуже цінний матеріал для розумового, морального й естетичного розвитку учнів початкових класів, який збагачує і поглиблює їхні знання, впливає на формування національної самосвідомості і культури [8].

Отже, запропонована нами методика допомагає учням не тільки оволодіти знаннями в галузі народного мистецтва, а при педагогічно доцільній організації та оптимальному доборі методів стає дійовим чинником розширення життєвого та художнього світогляд школярів, збагачення їхнього музично-ігрового тезаурусу; опанування елементарними художніми вміннями та навичками практичної музично-ігрової діяльності; стимулювання художньо-образного мислення, виявів уяви та інтуїції; виховання естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до народного мистецтва; виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати народні ігри, висловлювати особистісне відношення до них; виховання музичних інтересів, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні засобами народного ігрового фольклору; виховання у дітей художньо-естетичного смаку та шанобливого ставлення до фольклорної спадщини.

Література

1. Артемова Л. В. «Театр і гра». Вдома, у дитячому садку, в школі / Л. В. Артемова : [Пер. з рос. – 2 вид.]. – К. : Томіріс, 2002. – 291 с.
2. Дряпіка В. Педагогічна технологія навчання і виховання майбутніх учителів музики / В. Дряпіка // Наукові записки / ред. кол. С. П. Величко, В. І. Дряпіка, С. Г. Мельничук та ін. ; Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 39. – С. 6-11. – (Серія: Педагогічні науки).

3. Кіт Г. Українська народна гра - дітям / Г. Кіт.// Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник статей / ред. Г. С. Тарасенко. - Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. - С.91-100
 4. Коваль Т.В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи / Т.В. Коваль // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 27. Том 3. – С. 107-112.
 5. Коваль Т.В., Шикирінська О.А. Мистецька підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті культурологічної парадигми освіти / Т.В. Коваль, О.А. Шикирінська // Наукові записки: зб. наук. праць V Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення» / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 169 – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. – С. 222-226.
 6. Комисарова Л. Н., Костина З. П. Наглядные средства в музыкальном воспитании дошкольников : Пособие для воспитателей и муз. руководителей дет. садов. – М. : Просвещение, 1986. – 144 с.
 7. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва // Її величність ГРА: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей / за ред.. Г. С. Тарасенко. – Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2009. – С.8-21.
- Ляшенко О. Д. Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх учителів музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. Д. Ляшенко ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2001. –20 с.

УДК 373.3.015.31

Б. Брилін,
доктор педагогічних наук, професор
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
В. Бриліна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
B. Brilin, V. Brilina,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ ЯК ЗАСІБ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

THEATRALLIZATION OF UKRAINIAN FOLK SONG AS A MEANS OF MUSIC AND AESTHETIC EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Анотація. У статті розглядаються аспекти творчого розвитку молодших школярів засобами театралізованого дійства в процесі інсценізації української народної пісні. Обґрунтовується значимість застосування театралізованого дійства в процесі навчально-творчої діяльності. З'ясовано значення театралізації української народної пісні як засобу музично-естетичного виховання дітей.

Abstract. The article is devoted to the topical problem of modern pedagogical science - the formation of aesthetic culture of junior schoolchildren in the process of theatrical activities. Based on the analysis of the state of development of this problem in scientific theory and educational practice, the importance of dramatization of Ukrainian folk songs as a means of musical and aesthetic education is clarified, the role and place of aesthetic culture and theatrical activities of primary school children in aesthetic education of children.